

SLOVSTVO

Laughing in the Jungle. The Autobiography of an Immigrant in America. By Louis Adamic. Harper & Brothers. New York and London, 1952. Str. 355.

Kot drugo obširnejše delo nam je Louis Adamič podaril knjigo v obliki svojega življenjepisa, ki naj bi živahno in izčrpno povedala zgodbo slovenskega priseljence v Ameriko, orisala njegove materialne in duševne boje in začrtala najglobljo bistvenost žitja te džungle.

Vendar to delo ne predstavlja življenjepisa v strogem smislu, kar priznava A. sam, če izvzamemo morda prvo poglavje. A. se je namreč omejil na delovanje nekaj oseb, katerih življenje, dejanja in pogibelj dosti strogo zasleduje in nizata v zanimivo zgodbo vzrok in učinek njih življenjske usmerjenosti, kolikor se je ta v Ameriki oblikovala, rastla ali propadala. Njegova osebnost niha kot občutljiv kazalec, da odmeri vse prehodne stopnje na grozotnem manometru s svojima krajnima nasprotnikoma: Amerika — vseljenec. A. pažnja gre na široko in globoko in umerjenost njegove sodbe je vzgledna. Sam stoji bolj v ozadju in mirno motri ta razvoj; le nekako nezavedno in pritajeno se oriše njegova slika v barvitom okolju. Poglavitna misel pa, ki je vodila pisatelja skozi vse delo, se je strnila in nato razcepila v dvoje vprašanj: 1. kaj je prav za prav Amerika (posebno v očeh vseljenca), in 2. kako preobrazijo ljudi?

Kot prvo: definicija Amerike. A strašno preprežena in preraščena je ta džungla in le v iskanju njene notranjosti doživljaš, da se ti izmika kot sluzasto telo, da se sveti v vseh motljivih barvah in z njimi slepi, boža ali ubija. Kot nekaj temnega leži ta džungla pred teboj, kriči in molči, poje in joka, moli in preklinja, hodi svojo lastno pot večnih nasprotij. Niti celoten opis se ti ne more posrečiti, kaj bi torej stremel za strnjeno logično definicijo? Ko prebohtevajo gosta ščavja nevidna tla, ko stopaš po močvirjih in prekrasnih jasah, ko so ti pota zaprta ali odprta, kakor pač naletiš, ko padajo okrog tebe in jih požirajo premogovniki, manejo

mlini, ko jih življenjski glumači zavajajo v vse mogoče idejne, etične, socialne, religiozne in anarhistične struje, ali ko se morda silovito vzpno do ogromnih dobrin — ti nehote zastajata razum in srce.

A v Ameriki ni časa ne čuvstva za melanholična premišljevanja. Dalje moraš. Pred tabo leži in ne moreš mimo ne preko nje. Če si prav lahkih nog, boš zdrknil čez to grozotno površino kot komar-plesalec, če ne, se boš polagoma pogreznil. Ustvariš si lahko osebni sistem zdravih življenjskih načel, s katerim boš morda uspel in se tudi udarcem umikal, a če hočeš razumeti, imej na ustnih ironični ali samozadovoljni nasmeh človeka, ki z modro preskušnjo motri boj lučk v brezdanjem pozorišču v Ameriki in si ne žene vsega k srcu.

Pa vendar: kaj je Amerika? Nemara preprok, vodnik v pravo, veliko, sproščeno življenje ali anarhist v vsakem oziru? Zagrizeni propovednik naslade? Ali te ponosno dvigne še iznad »Kipa svobode«, da se boš neba dotikal? Morda pa te skrivi s starim bilijastičnim naukom o ponižnem trpljenju v hudem, s pasivnim odporom proti oblasti, proti državi, vojaštvu? — Vse to in še neizmerno več. Amerika! Kontinent lepote, kontinent strahote, kontinent stroja, duševne in telesne smrti, kontinent Babilona. Džungla.

Kaj čuda torej, če je skoraj vsa literatura o Ameriki obtičala v protislovjih. Od naše neznatne »Obljubljene dežele« preko Duhamela do našega A. vodi pot po strašnih ovinkih. Značilna je n. pr. tudi sodba grofa Hermann Keyserlinga: »Razred intelektualcev v Nemčiji ve toliko kot nič o ameriških zadevah in ima redkokdaj simpatijo do novega sveta.« (»Forum«- New York, April 1929.) Čeprav bi se te besede zdele preostre, vendar jasno podčrtavajo, kako pretežavno je najti osnovni smisel te sfinge. In če bi bil drugi Kolumb z najbolj občutljivim kompasom, je ne moreš več najti, ji ne moreš do živega, do jedra.

Kot drugo: kaj je z ljudmi v Ameriki in kako se preobrazijo? Tu se začena žaloigra strtih idealistov, skrušenih borcev za kruh, vseljencev (»greenhorns«, t. j. nevedni tujci,

nerodneži), ki so kakor Mojzes po trpljenju dospeli do ozare »obljubljene dežele«, a ni jim bilo usojeno, da utešijo svojo žejo z medom in mlekom. Zarili so se sicer vanjo kot slepi krti, a preslišali presunljivi krik, ki jim je zarezal obupni: »Lasciate ogni speranza...« Slutimo in čutimo strašno resnico o bolečini, ko se sin iztrga iz nedrij matere, ko ga bo došla druga, ko bo dobil drug obraz, drugo srce in v tej duševni in telesni razdrapanosti umiral.

Odgovor na drugo vprašanje tvori neposredno bistveni del knjige in posredno A. življenjepis. Nekaj značilnih oseb nam predstavi, ki nam vsaka na svoj način daje sodbo, katero so potrdili z življenjem: Steve Radin, Lonie Burton, Blakelock, Koska, Mrs. Tanasich.

Frustrated! Vse zaman! Čemu so se neki rodili? Kaj mari niso vedeli, da ima Amerika jekleno srce, ki v globokih utripih poje svojo pesem z grozotno nekompenzirano srčno napako: m ó ney — m ó ney — succ é s s — succ é s s, in je ne gane, če pleše po njih kostnjakih? Nad vsemi tava tajinstvena usoda, ki se tako zajedavsko, trotovisko vsesava v njih življenje. Vidiš, kako mlada telesa težko hlipajo v plehkem, železnem in ogletem vzdušju. »Njihova moč je otrpla v veličastnih betonskih in jeklenih ogradjah stavb.« Ob zgodnji preskušnji bridkosti življenja so se prezgodaj zresnili.

To nam nazorno pokaže zadnja osebnost, ki je A. še simbol (resničen in bridek simbol, zares!): Mrs. Tanasich, s katero je bil sicer v manj osebnem stiku. — Iz Hrvaške je prišla. A. jo sreča kot človeka brez mesa, brez hrbtnice; brezpomembna se zdi kot zarjavela številka na starem avtomobilu, s katerim se vozi dan za dnem na nemo delo. Skrb za življenje in smrt svojih mož (bila je štirikrat omožena), ki so drug za drugim nesrečno končali v zasutih rovih, ji je vrezala globoke gube v lice in srce ter jo skrušila. Trapi se še s svojim bolnim telesom, da hrani svojega zadnjega betežnega moža do smrti. Rodila je in rodila, a to materinstvo je bilo žalostno in — kar je strahotno! — brezpomembno materinstvo, ki ji je docela izpilo telo.

V tem »simbolu« vidi A. množico ženâ in deklet, ki niso nikdar vzcvetela in vzrastla do one lepe sproščenosti, katero bi bile našle doma. Iztrgalo se jim je življenjsko osišče in blodno so tavale, meglene, obsojene. — To

je A. lepo orisal v XXII. poglavju z naslovom »A Bohunk¹ woman«.

Knjiga je bila v prvi vrsti namenjena Ameriki in da bi bila bolj zanimiva, je A. nekatere dogodke in osebne ter krajevne značaje prikrojil na svoj način, na kar nas je tudi osebno opozoril. To bo slovenski bravec morda opazil najbolj v prvem delu, ki govori o A. mladosti in njegovih nagibih, ki so ga odločili za potovanje v Ameriko. Tako n. pr. polaga A. Petru Molku v usta globoke besede, ki so nedvomno A. last. (Prim. str. 17—20.) Moti pa to le malo.

L. Klakočar

Jack London: Dolina meseca. Roman, poslovenil Vladimir Levstik. Založba Modra ptica. Ljubljana, 1951.

Evropa se izvečine zgleduje nad tistim delom pestre ameriške književnosti, ki ga bogatè imena, kakor Walt Whitman, Theodore Dreiser, Sinclair Lewis, Upton Sinclair, John Dos Passos na eni in Zane Grey ali Jack London na drugi strani. Naravno in značilno. Kajti neočitna in neopazna literatura Franka Harrisa, Sherwooda Andersona, Josepha Hergeheimerja, Ernesta Hemingwaya ali Thorntona Wilderja je s svojimi mitološkimi in metafizičnimi elementi nekako bližja umetniško-estetskemu pojmovanju Evropeca in tudi sorodnejša njegovemu socijološkemu nazoru, a prav zaradi tega zanj morda nemikavna in pogrešljiva. Pretekla izjema bi bil edino E. A. Poe, ki se je s svojim pošastnim nadčutnim svetom odmeknil od ameriškega duševnega nastroja k evropskemu, ki ga sprejema med svoja duhovna obrežja, kakor da je druga podoba E. T. A. Hoffmanna.

Samobitnosti ameriške književnosti: Whitman — Dos Passos ali Grey — London, ne moremo zanikavati. Kajti njej sta lastna zlasti snov in objekt in njena posebnost je gradnja romana, ki zoper vsak umetniško-estetski vidik menjava ali veže ravnini dveh svetov: romantično-idealističnega ali realistično-naturalističnega. Dalje: v nobeno književnost ne prodira toliko dinamične dejav-

¹ »Bohunk« je pokvarjena zloženka, nastala iz B o h(emian) — H u n g(arian) in označuje evropejskega zlasti slovanskega južnjaka, nevednega in manjvrednega človeka v Ameriki. Beseda pa priča o nelepem cenitvi tujcev, zlasti Slovanov od strani Amerikancev, ki povečini nimajo pojma o razliki med Čehi, Rusi, Poljaki, Hrvatitd.